

Doktoranduszhallgatók III. Nyári Műhelye*

MKE–PTE KTK, Pécs, 2015. május 28–29.

A Magyar Közgazdaságtudományi Egyesület és a Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar (PTE KTK) közös szervezésében első alkalommal megrendezett doktoranduszműhely programbizottsága hat egyetem hét közgazdaságtudományi vagy gazdálkodási doktori iskolájáról 12 hallgató előadását fogadta el. A doktoranduszok között volt, aki már védés előtt áll, és a kész disszertációjának egy fejezetét adta elő, de többségük még javában kutat, és eddig kapott eredményeit mutatta be. Az előadók 25 percben ismertethették dolgozatuk legfontosabb megállapításait. Minden előadás után egy felkért szakértő szólt hozzá, adott ötleteket, tanácsokat a kutatás folytatásához. A hozzászólásokat – gyakran igen élénk – vita követte, amelyben időnként a tanulmány tágabb környezetének összefüggései is szóba kerültek.

A program plenáris előadással indult: *Varga Attila* (Pécsi Tudományegyetem, Közgazdaságtudományi Kar és MTA–PTE Innováció és Gazdasági Növekedés Kutatócsoport) *Hogyan lesz sikeres egy kutatás?* című, némileg rendhagyó előadás keretében személyes tapasztalatain keresztül mutatta be a témaválasztás, a kutatói munka és karrierépítés kihívásait és lehetőségeit. Kiemelte, hogy a jól megválasztott témának érdeklődést kell keltenie a szakmai közösségben, a kidolgozásban fontos a szakma standardjait követni, és nagyon lényeges, hogy a sikeresség a tartós figyelemvonzási képességen is múlik, vagyis azon, hogy a téma sokféle elágazással, továbbgondolási lehetőséggel rendelkezzen, amelyre egy hosszabb kutatási program (műhely, iskola) is építhető, illetve más kutatók számára is kiindulási pont lehet. A fiatal kutatók számára kiemelte, hogy a témaválasztás mellett elengedhetetlen az alapos szakmai tudás mind a választott területen, mind a kutatási módszerekben, de legalább ilyen fontos a kitartás és a hit is abban, amit valaki csinál. A siker feltétele a sok munka mellett a tudatos kapcsolatépítés a szakma jó műhelyeivel, kutatóival, rendszeres jelenlét a legjobb fórumokon. Hozzátette, hogy az is nagyon jó, ha külföldi tapasztalatokkal a kutatók hazatérnek, de külföldről is igen hasznos lehet mindenki a hazai tudományos élet szempontjából.

* A rendezvény költségeihez az MKE és a PTE KTK közvetlen anyagi támogatása mellett a TÁMOP-4.2.2.B-15/KONV-2015-0011 sz. Tudományos Képzés Műhelyeinek Támogatása a Pécsi Tudományegyetemen 2015 című pályázat járult hozzá, amelyért a szervezők külön köszönetüket fejezik ki.

A kézirat első változata 2015. augusztus 13-án érkezett szerkesztőségünkbe.

DOI: <http://dx.doi.org/10.18414/KSZ.2015.10.1105>

Az első doktorandusz-előadó, *Páger Balázs* (MTA Regionális Kutatások Központja) a kelet-közép-európai régiók vállalkozásindítását befolyásoló regionális tényezőkkel foglalkozott. A vállalkozások regionális környezete, a helyi adottságok jelentősen befolyásolják egy induló vállalkozás működését. Így ebből következően már a vállalkozások létrehozásának körülményeit is meghatározhatja, hogy azok versenyképes vagy gazdaságilag elmaradott környezetben jönnek-e létre. A szakirodalom alapján az is feltételezhető, hogy az ipari vállalkozások esete különbözik a más ágazatokban megalakulókhoz képest, amelyekben a viszonylag magasabb belépési korlátok miatt kevesebb vállalkozás indul. A vizsgálat eredményei megerősítik az előzetes feltevéseket: a kelet-közép-európai térség fejlettebb régióiban alapvetően több vállalkozás jön létre, és arányaiban kevesebb vállalkozás szűnik meg, mint a kevésbé fejlettekben. Továbbá a vizsgálat második része feltárta, hogy mely tényezők játszhatnak fontos szerepet az üzleti környezetben. Mind az összes ágazat, mind az ipari ágazatok esetében fontosnak minősült a felsőfokú végzettségűek aránya, a munkanélküliségi ráta és a fiatal lakosság aránya. A teljes gazdaságra a régió gazdasági teljesítményének szerepét is ki lehetett mutatni, az ipari ágazatokra pedig az ágazatokban már jelen lévő vállalatok számának, az egy főre jutó jövedelemnek és kismértékben az ipari koncentrációnak a hatását is.

Szerb László (Pécsi Tudományegyetem) méltatta, hogy a tanulmány egy fontos témával, a vállalatok létrehozása, megszűnése és a regionális fejlődés kapcsolatával foglalkozik. A szerző a helyes összefüggésrendszerben mutatja be azokat a változásokat, amelyek a kisebb és a vállalkozói cégek jelentőségének felértékelődéséhez vezettek. Bár az irány helyes, a tanulmány kidolgozásán még javítani kell. Az összefüggések ábrázolásához hasznos lenne egy koncepcionális modell, amely az alapvető tényezőket és a köztük levő kapcsolatokat ábrázolja. A kutatási kérdésekből tesztelhető hipotéziseket kellene felállítani. A feldolgozás során alkalmazott klaszter- és diszkriminanciaelemzés mellett jó lenne az ok-okozati összefüggések vizsgálatát lehetővé tevő regressziós módszer alkalmazása. A kisebb pontatlanságok között megemlítette, hogy a problémaként gyakran emlegetett, és itt is kiemelt kényszervállalkozási motívum kevésbé fontos, viszont lényegesebbek azok a minőségi eltérések, amelyek a kényszervállalkozásra jellemzők: a kisebb tapasztalat, az innovativitás hiánya, az alacsony növekedés, a pusztán önfoglalkoztatásra törekvés. A létrejövő és a megszűnő vállalkozások száma mellett érdemes lenne vizsgálni ezek arányát is. A tanulmányban meglehetősen sok a módszertant leíró technikai részlet, ezeket csökkenteni, az érdemi elemzés arányát pedig növelni kellene.

Fazekas Gábor (Pécsi Tudományegyetem) Az infrastruktúra mint a kínai tőkebeáramlás meghatározója Kelet-Közép-Európában című előadásában hangsúlyozta magának a fizikai infrastruktúrának a szerepét a régió tőkevonzó képességében, valamint felvázolta a lehetséges kapcsolódási pontokat a különböző infrastrukturális elemek és a kínai befektetések között. Ismertette a külföldi tőkebefektetések szerepét a gazdasági növekedésben, és rámutatott a tőkeszegénység lehetséges negatív hatásaira. A szakirodalom általában egységet abban mutat, hogy a fejlett infrastruktúra pozitívan hat a külföldi működőtőke-beáramlásra, de a vélemények országonként megoszlanak arról, hogy mennyire érdemes fő célként tekinteni az infrastruktúra

fejlesztését, vagy inkább más tényezőket kell előtérbe helyezni. Összességében a fizikai infrastruktúrát mint magyarázó változót a szakemberek fontosnak, de nem elegendőnek ítélik meg. Az előadó kitért Kína külföldi tőkekihelyezéseinek növekedésére, és összevetette a hárompólusú világmodellben meghatározott Triád (Egyesült Államok, Japán, EU) beruházásaival. Rámutatott, hogy Európán belül a kínai befektetők országonként eltérő szektorokat választanak, mivel a tudásintenzív szolgáltatásokba, valamint a csúcstechnológiába történő beruházás elsősorban Nyugat-Európára jellemző. A kutatás egyik célja annak kiderítése, hogy a kínaiak milyen befektetési stratégiát követnek a régióban. A bemutatott számítások az UNCTAD által kidolgozott – nemzetközileg elfogadott és alkalmazott – módszertanon alapulnak, amelyben a fizikai infrastruktúrát mint az egyik lehetséges hajtóerőt definiálják a piaci vonzerő, az olcsó munkaerő és szakképzettség, valamint a természeti erőforrások mellett. A korrelációs analízis rámutatott arra, hogy az egyes kelet-közép-európai országok különböznek abban, hogy a kínai befektetők mennyire reagálnak az infrastruktúra színvonalára. A független változók lényegében csak Bulgária, Csehország, Észtország, Magyarország, valamint Románia tekintetében befolyásolták a kínai befektetői motivációit a régióban.

Gál Zoltán (MTA KRTK RKK) hozzászólásában kiemelte, hogy a dolgozat az FDI-elméletek, a telephelyválasztás és az infrastrukturális fejlettségre vonatkozó irodalomhoz is jól kapcsolható. A működőtőke vonzásában mindig is meghatározó szerepet játszott az infrastruktúra, de annak egyoldalú fejlesztése nem növeli az ország vonzerejét, s a megfelelő infrastruktúrával való ellátottság szükséges, de nem elégséges feltétele a befektetők vonzásának, sőt adott esetben az működőtőke is javíthatja az infrastruktúrát. A hozzászóló felhívta a figyelmet arra, hogy kínai befektetők kevésbé az infrastrukturális adottságok alapján döntenek. Kína kevésbé differenciál az Európai Unió régióin belül. Hídfőállásokat keres az Európai Unió piacaira, így a kelet-közép-európai régió vizsgálatakor a speciális logisztikai és egyéb stratégiai előnyökre ajánlatos helyezni a hangsúlyt. Javaslatára szerint érdemes lenne összehasonlítani a kínai befektetési stratégiákat (interjúk, szakirodalom, vállalati jelentések alapján) a klasszikus nyugat-európai országok vagy Japán, esetleg más távol-keleti országok stratégiáival. Fontos lenne az ok-okozati összefüggések megvilágítása az elemzés egyes változóinál, valamint megvizsgálni a telephelyválasztás egyéb tényezőit a fizikai infrastruktúra fejlettségén túlmenően, például az intézményi környezetet.

Petróczy Dóra Gréta (Budapesti Corvinus Egyetem) a Szürkegazdaság egy ágens-alapú modellje című előadásában a szürkefoglalkoztatás jelenségére alkotott ágens-alapú modellt mutatott be. A modell ágensei a vállalatok és a dolgozók. Alapvetően kétféle foglalkoztatót különböztet meg, a becsületeseket, akik az állam számára bejelentett bért fizetik a munkavállalóiknak, illetve a csalókat, akik minimálbérrre bejelentik a munkást, de zsebbe is fizetnek neki. A dolgozók között is vannak csalók, akik csaló vállalatnál, és becsületesek, akik csak becsületes vállalatnál dolgoznak. Emellett jelen van egy harmadik típus is az opportunisták, akik bármilyen vállalatnál érkező ajánlatot elfogadnak. Ha egy munkás nem talál egy időszakban megfelelő vállalatot, akkor munkanélkülivé válik. A modellben az adóhatóságot egyetlen paraméter reprezentálja: mekkora valószínűségével lepleződnek le és kapnak büntetést a csalók. Ez

az ellenőrzési valószínűség a csalók számával nő. A modell paraméterei úgy kerültek megválasztásra, hogy a kimenetek összhangban legyenek néhány empirikus adattal. Végül néhány forgatókönyven keresztül vizsgálta a külső változások, a modelltársadalom csaló-becsületes összetételére gyakorolt hatását. Azt találta, hogy a modell összhangban van a szürkegazdaság alapvető elméleti összefüggéseivel.

Kónya István (MTA KRTK KTI) hozzászólásában megjegyezte, hogy fontos lenne tisztázni, hogy mi a tanulmány célja: egy eddig még nem megválaszolt kérdés tárgyalása, a korábbiaknál jobb kvantitatív illeszkedés elérése, esetleg egy technikai innováció bevezetése a modellbe. A tanulmány jelenlegi formájában egyik sem látszik igazán, azonban ez nagyon fontos lenne egy nemzetközi publikáció szempontjából. Kiemelte, hogy az ágens alapú modellek előnyei között az érdemi és jelentős heterogenitás, a nagyszámú szereplő, az evolúciós és tanulási algoritmusok alkalmazása sorolható fel. Hátrányuk ugyanakkor az *ad hoc* viselkedési szabályok feltevése, a nagyszámú paraméter és az empirikus igazolhatóság problémája. Felhívta a figyelmet arra, hogy a tanulmányban ezeket az előnyöket és hátrányokat tisztázni kell, és alaposan végig kell gondolni a „standard” modellezési eljárásokkal szemben megfogalmazott érvrendszert (például nem igaz, hogy optimalizáló modellben nem lehet heterogenitás). Fontos és pozitív része a tanulmánynak, hogy a modellel a szerző igyekszik az adathalmaz momentumait eltávolítani. Jó lenne ugyanakkor tisztázni, hogy az egyes paraméterek miként kötődnek a kapott eredményekhez, illetve több adatmomentumot felhasználni a paraméterek kalibrálására. Érdemes lenne azt is megvizsgálni, hogy az adott modellkeretben lehetséges-e egyfajta állandósult (*steady state*) állapotot kimutatni.

Timothy Dusan (Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem) Az aszimmetrikus GARCH modellek nyomában – egy veszteségelkerülésre építő magyarázat című tanulmányát mutatta be. Ebben egy új közgazdaságtani magyarázattal szolgált a tőkepiaci eszközök heteroszkedaszticitására, különös tekintettel a volatilitás és a hozam közötti aszimmetrikus kapcsolatra. Az előadó bemutatta, hogy a jelenleg létező elméletek nem képesek alátámasztani a jelenség (az áttételi hatás és a volatilitás-visszahatás) létezését, így a megfigyelt mintázatokra nem létezik még közgazdaságtani magyarázat. Az elméleti modell a pénzügyi viselkedéstan kilátáselméletére épít, amelyet az előadó dinamikus megközelítésben alkalmazott az intertemporális döntések elemzéséhez. E modell keretében levezethetők a két legjobb illeszkedést nyújtó, heteroszkedaszticitást kezelő modell (a TGARCH és az EGARCH) egységgyökváltozatai. A modell empirikus ellenőrzése során az egyik oldalról az egyéni befektetői tranzakciós adatok elemzése igazolja, hogy az egyének kockázatkedvelőbbé válnak veszteségek és kockázatkerülőbbé válnak nyereségeket követően. Másik oldalról az árfolyamokban megtalálható mintázatok elemzésének eredményei megerősítik az aszimmetrikus volatilitás, így a volatilitás és a múltbeli abnormális hozamok közötti negatív korreláció fennállását.

Kőrösi Gábor (MTA KRTK KTI) hozzászólásában kiemelte, hogy ez egy érdekes tanulmány, érdekes ötletekkel, azonban még a kutatás nagyon korai fázisában van, lényeges dolgok hiányoznak. A motivációul használt panelbecsléssel kapcsolatban több hibát is lát: az időbeli aggregáció a dinamikát jórészt egyidejűvé teszi, így az

az aggregált idősorokból nem feltétlen azonosítható egyértelműen. A 21 év – amely időszakból a paneladatok származnak – során szinte minden megváltozott, az időben állandó volatilitásdinamika feltevése így irreális. Az elméleti modell levezetése inkább egy sztochasztikus volatilitásmodellre vezet, GARCH típusú modell közvetlenül nem származtatható belőle, viszont az ötlet érdekes. Több figyelmet célszerű fordítani az elméleti modell és az empirikus eredmény közötti kapcsolatra, valamint az empirikus elemzés sztochasztikus feltevéseinek ellenőrzésére. Az empirikus pénzügyben gyakori probléma, hogy a becslési eredmények csak nagyon speciális körülményeket tükröznek, vagy véletlen egybeeséseken alapulnak.

Reizer Balázs (Közép-európai Egyetem) A bónuszod vagy a munkahelyed veszténéd-e el? című dolgozatában a Bértarifa-felvétel segítségével azt vizsgálta, hogyan reagálnak a különböző bérelemek a vállalatokat érő árbevételssokkokra. A dolgozat fő erénye, hogy Bértarifa-felvétel kivételével külföldön sem érhetők el olyan adatbázisok, ahol a vállalat teljesítménye és az egyes bérelemek alkalmazkodása együttesen vizsgálható lenne. Az eredmények azt mutatják, hogy csak az alapbér merev lefelé, míg az alapbér melletti kiegészítő elemek (bónuszok, prémiumok, túlóra- és műszakpótlékok stb.) csökkenhetnek az évek között. Emellett a vállalat árbevételével sokkal szorosabban mozog együtt azoknak a munkásoknak a bére, akik kaptak kiegészítő elemeket, mint azoké, akik nem kaptak egyéb juttatást az alapbéren kívül. Ennek ellenére a kiegészítő elemekből származó bér rugalmasság nem csökkenti a vállalatok létszám-alkalmazkodását negatív árbevételi sokkok esetén. A szerző a látszólagos ellentmondást egy dinamikus munkakeresési modell bemutatásával oldotta fel. A modell abból a gondolatból indul ki, hogy a vállalatok azért fizetnek kiegészítő elemeket a munkabér mellett, hogy növeljék a munkavállalók erőfeszítéseit, és a lefelé való bér rugalmasság csak mellékhatása az ösztönző szerződéseknak. Továbbá azok a vállalatok fizetnek extraelemeket az alapbér mellett, amelyek nagyobbak, termelékenyebbek és az árbevételük kevésbé volatilis. Ráadásul ezeknél a vállalatoknál a munkavállalók lemorzsolódása is alacsonyabb. A szerző előadása végén megmutatta, hogy a modell következtetései megfelelnek az empirikus megfigyeléseknek.

Elek Péter (ELTE) hozzászólásában üdvözölte, hogy a tanulmány ötvözi az önálló elméleti modellalkotást az empirikus elemzéssel. Az elméleti modellel kapcsolatban azt javasolta a szerzőnek, hogy vizsgálja meg formálisabban is a bónuszfizetés versengő magyarázatait, és helyezze a hangsúlyt arra, hogy a különböző magyarázatok milyen előrejelzést adnak az árbevétel szórása és a bónuszfizetés közötti kapcsolatra. Az empirikus elemzés három pontjához szólt hozzá: javasolta az adatok (például a különböző bónuszkomponensek) alaposabb bemutatását, kitért a nulla bónuszok kezelésének kérdésére, majd néhány ökonometriaival megjegyzést tett.

Csató László (Budapesti Corvinus Egyetem) Többség vagy arányosság: töredékszavazatokon alapuló vegyes választási rendszerek elemzése című tanulmánya egy választási rendszer olyan általános modelljét vizsgálja, amely a tiszta többségi és a teljesen arányos kimenetel közötti bármely mandátumelosztás előállítására alkalmas. A kutatás fontos motivációját jelentették a 2012. január 1-jével hatályba lépett magyar választási törvényben megjelenő új elemek. Az elemzés középpontjában három, a listás mandátumok elosztásánál alkalmazott korrekciós eljárás

különbségei állnak. Szimulációs, illetve egyszerű esetekben analitikus eszközökkel belátható, hogy kétpártrendszerben bizonyos mértékű átváltás figyelhető meg a várható szavazatarány és a többség megszerzésének valószínűsége között. A vizsgált kompenzáló mechanizmusok a lehetséges manipulációs technikák tekintetében is eltérnek egymástól. A szerző modelljét a 2014-es magyar országgyűlési választások segítségével illusztrálta: az egyéni választókerületek rögzített eredményei mellett a listás mandátumok száma és a kompenzáló eljárás tetszőlegesen módosítható. A hipotetikus forгатókönyvek alapján a korrekciós mechanizmus önmagában nem, csak az egyéni és listás képviselői helyek egymáshoz viszonyított arányával együtt értékelhető, melynek alkalmas megválasztásával a három vizsgált eljárás lényegében ekvivalenssé tehető. Rugalmassága, viszonylagos egyszerűsége és más kedvező tulajdonságai miatt a tárgyalt modell egészének vagy bizonyos elemeinek alkalmazása minden újonnan demokratizálódó vagy a választási rendszer reformját tervező államban megfontolásra ajánlott.

Sziklai Balázs (MTA KRTK KTI) méltatta a témaválasztást. Véleménye szerint a dolgozat rendkívül izgalmas kérdéseket feszeget. Valamilyen kompenzációs mechanizmus számos ország választási rendszerében megtalálható. Mivel a választási rendszereket folyamatosan újraírják, illetve új demokráciák is megjelennek, a téma nagyon is aktuálisnak mondható. A cikk megállapításait, különösképpen a magyar választási rendszerről szóló fejezetet nagyon tanulságosnak találta. Ugyanakkor felhívta a figyelmet arra, hogy az analitikus eredményekhez tartozó feltevések túl erősek. Ezeket érdemesebb jobban megindokolni. Bár a magyar példa nemzetközi szinten is gyakran elemzett, úgy vélte, érdemes lenne egy másik ország (például Németország) választási rendszerének a vizsgálata is.

Badics Milán (Budapesti Corvinus Egyetem) A Hull–White-féle trinomiális kamatlábfu numerikus érzékenységvizsgálata című dolgozatában azt vizsgálta, hogyan lehet a kamatcsereügyletekbe való belépésre szóló opciót (*swaption*) hatékonyan árazni. A szerző egy gyakran használt kamatlábmodell alkalmazásával vizsgálta, hogy a trinomiális fa felépítése során használt paraméterek (levágási szintek, csomópontok időbeli távolsága) milyen hatással vannak a diszkrét modell árazási képességére. Emellett elemezte, milyen előnyei/hátrányai vannak, ha trinomiális fák helyett többfelé (öt, illetve hét) elágazó fát használunk a modellezés során, illetve azt, hogy a hiba milyen okokra vezethető vissza, és miben különbözik egy részvényopció diszkrét árazása során elkövetett hibától. A szerző a dolgozatban több érdekes következtetést is levont, a leglényegesebbek a következők. Az alsó levágási szint módosítása a többi paraméter változatlansága mellett a *swaption* jellege miatt nem változtatja annak árát. A részvényopcióval ellentétben nemcsak két részre bontható a hiba (diszkrétizálási és nemlináris kifizetés függvény miatti), hanem egy második diszkrétizálási hiba is fellép a modellezés során (csereügyletek árazása). Öt-, illetve hétfelé elágazó fák esetén nem lehet pontos Δr -t megadni a modellben, azonban ez növeli a modell rugalmasságát, mivel különböző fix kamatlábakhoz különböző Δr -t megadva csökkenteni lehet a hiba mértékét.

Naszódi Anna (Magyar Nemzeti Bank) hozzászólásában néhány kérdést emelt ki. Miért fával és miért nem szimulációval érdemes árazni (utóbbi analitikusan nehezen

kezelhető alapfolyamatokra is alkalmazható)? A fával történő árazás a terület standardjait követi, vagy csupán demonstrációs célú, illetve mi indokolja a három-, az öt- vagy a hétfelé ágazó fák használatát? Naszódi Anna felveti, hogy az árazási hiba meghatározásához kell-e zárt képlet, hiszen alternatívaként lehetséges a kapott eredményeket egy időigényes numerikus módszerrel kapott pontos árhoz viszonyítani. A diszkrét és folytonos modell momentumainak egyenlővé tételén túl meg is kell becsülni a paramétereket. Ez például hibakorrekciós modellel történhet. Érdemes lenne ezen túl megmutatni, hogy a „levágással” kapott fa által reprezentált diszkrét folyamat tart-e a folytonos folyamathoz. Érdemes lenne a tanulmány kérdésfeltevéseit jobban megindokolni, valamint a szövegben gondosabban elkülöníteni, hogy mi a saját hozzájárulás és mely részek lettek átvéve az irodalomból. A dolgozat lehetséges továbblépési iránya lehet a félreárazás azon okainak vizsgálata, amelyek nem a numerikus módszerek inherens pontatlanságából fakadnak, hanem a modell bizonytalanságaiból (például az alaptermék feltételezett folyamata nem tartalmaz ugrást, illetve csak normális eloszlású sokkokat feltételez) vagy a paraméter becslések pontatlanságából.

Hartung Katalin (Pécsi Tudományegyetem) A környezeti szempontból értelmezett input-output táblák újszerű értelmezése című tanulmányában a kékgazdaság típusú vállalkozások vizsgálatával foglalkozott. Az előadás tisztázta, hogy a kék- és zöldgazdaság gyökereiben eltér. Míg a kékgazdaság egy új innovatív üzleti modellt jelenít meg, költséghatékony és kooperatív módon veszi figyelembe a régió adottságait, addig a zöldgazdaság csővégi technológiát javasol, versenyző vállalkozói magatartást tanúsítva. Az előadás kitért a kékgazdaság elhelyezésére a rendszergondolkodás elméletei között. A koncepció alapvetései sok hasonlóságot mutatnak a körkörös gazdasággal, a bölcsőtől bölcsőig elmélettel, a biomimikriával és az ipari ökológiával. Általánosságban elmondható, hogy mindegyik óvja a környezetet, a biodiverzitást, és a rendszerszemlélet gondolatai hatják át. A legnagyobb különbséget azonban a regionális szempontok figyelembevétele, a tevékenységek egymásra épülése, illetve a hulladékminimalizálási törekvés adja a kékgazdaság esetében, amely a természet körforgás-szerű működésének utánzásából adódik. A szerző a kékgazdaság típusú vállalkozások hatását kívánja számszerűsíteni, amelyhez az input-output táblát találta a legmegfelelőbbnek. Az előadásból kiderült, hogy a probléma specifikumából adódóan célszerű vállalati (mikro) szinten tovább folytatni a vizsgálatokat, hiszen ott mutatkozik meg igazán a hulladék alapanyagként történő felhasználása, a hulladékminimalizálási törekvés bizonyítása, illetve a tevékenységek egymásra épülése.

Bessenyei István (Pécsi Tudományegyetem) hozzászólásában kiemelte, hogy a téma már csak azért is aktuális, mert pillanatnyilag nem tudni, hogy mit is takar a „kékgazdaság” fogalma – a fogalom tisztázásához véleménye szerint az input-output modellek kényelmes és alkalmas matematikai apparátust biztosíthatnak, és ezáltal a fogalom megbízható, jól értelmezhető alapokra helyezhető. Kifogásolta ugyanakkor, hogy a tanulmány nem hivatkozik vezető nemzetközi folyóiratokban megjelent forrásokra. Meglátása szerint a vállalkozásokat érintő, mikroszintű alkalmazásokban célszerűbb lenne lineáris tevékenységelemzési modellt használni, mivel ebben megjeleníthető az ikertermelés (a téma szempontjából kiemelten fontos melléktermékekkel és szennyezőanyagokkal), valamint a technológiai választék is. A szerzőnek tisztáznia kellene,

hogy a modell mely elemének/elemeinek jellemzői definiálják a kékgazdaságot: a cél-függvény, az együtthatómátrixok vagy a korlátozó feltételek, valamint kiemelte, hogy érdemes nagy hangsúlyt fektetni az árnyékarak értelmezésére.

Longauer Dóra (Pécsi Tudományegyetem) A csere ágensalapú modellje – a korlátozott cserelehetőségek és a köztes preferenciák hatása a cseregazdaság egyensúlyi helyzetére című tanulmányát ismertette. A dolgozat a cseregazdaság hagyományos kétszereplős modelljét terjesztette ki sok szereplő esetére abból a célból, hogy vizsgálhatóvá váljanak különböző, az egyént befolyásoló társadalmi hatások. Ezzel a sokszereplős cseremoddellrel az előadó azt vizsgálta, hogy a cserelehetőségek korlátozása és a köztes preferenciák jelenléte hogyan befolyásolja az egyensúlyi készletelosztást és az egyensúlyi alkalmazkodást. Az egyének közötti kapcsolódásokat (szabályos, kisvilág-, illetve véletlen) hálózatok segítségével jelenítette meg, és feltételezte, hogy a hálózat struktúrája befolyásolja a kialakuló egyensúly tulajdonságait. Az eredmények azt mutatták, hogy a cserelehetőségeket meghatározó hálózat esetében alapvetően az számít, hogy a kapcsolatok minél nagyobb hányada ellentétes készletű ágenssek között létezzon. Ezt a modellben a véletlen hálózat biztosította leginkább, ezért emellett alakult ki a legalacsonyabb szórás a készletekben a szereplők között, és ez eredményezte a leggyorsabb egyensúlyi alkalmazkodást is. A társadalmi kapcsolatoknak az egyéni preferenciákat befolyásoló hatását vizsgálva egy köztes struktúra, a kisvilág-hálózat biztosította a készletek legalacsonyabb szórását. A modell könnyen továbbfejleszthető egy termékpiacon modellé, ami lehetőséget adna a fogyasztók és termelők közötti hálózati hatások vizsgálatára.

Vincze János (Budapesti Corvinus Egyetem) hozzászólásában kiemelte, hogy a tanulmányban újdonság az endogén társadalmi preferenciák és a hálózaton értelmezett csere mechanizmus vizsgálata, ugyanakkor felhívta a figyelmet, hogy több minden pontosításra, tisztázásra szorul. Érdemes lenne részletesebben kitérni az eredmények értelmezésére, hogy miért is érdekesek a kapott eredmények, ezzel együtt jobban kellene megindokolni a felvetett kérdést. Precízebb megfogalmazásra lenne szükség a hálózati modell leírásánál, valamint fontos lenne alaposabban összevetni az alapul szolgáló cseremoddellrel. Vincze János felvetette, hogy a jelen formájában tisztán elméleti modellnek empirikus tartalom adható, ha a bankközi devizapiacot vizsgáljuk, ahol a modell cserefogalma viszonylag jól alkalmazható.

Gáspár Attila (Közép-európai Egyetem) Etnikai kivételezés a közbeszerzésben című előadásában egy folyamatban lévő kutatásról számolt be, amely az Egyesült Államok szövetségi közbeszerzéseinek (FPDS-NG) adatbázisára építve arra keresi a választ, hogy a fejlődés-gazdaságtanból és a politikai gazdaságtanból ismert etnikai kivételezés jelensége felfedezhető-e egy fejlett ország közbeszerzési gyakorlatában. A kivételezés jelensége itt azt takarja, hogy egy bizonyos etnikai csoporthoz tartozó, közhivatalt ellátó személyek (ebben az esetben kongresszusi képviselők) a közösségi forrásokat a saját etnikai csoportjuk gazdasági eszközökkel történő támogatására használják. A tanulmány második kérdése, hogy a megszerzett források megváltoztatják-e a képviselők szavazási viselkedését (vagyis a végrehajtó hatalom arra használja a forrásokat, hogy szavazatokat vásároljon a szoros szavazásokon). Az első empirikus eredmények alapján mindkét kérdésre az igenlő válasz tűnik valószínűbbnek.

Váradí Balázs (ELTE és Budapest Intézet) dicsérte az ígéretes kutatási tervet, és javasolta, hogy a téma másik hazai műhelyével, a Korrupciókutató Központ Budapesttel (CRBC) vegye fel a szerző a kapcsolatot. Ezután a vállalatokra vonatkozó etnikai adatok státusával és potenciális endogenitásával kapcsolatos nehézségeket tette szóvá. Javasolta a kutatási kérdések körének szűkítését is, és felhívta a figyelmet arra, hogy a hipotézisek generálásához a szerzőnek a képviselők és a választóköri körzetük kapcsolatának Richard F. Fenno 1978-ban induló politikai-szociológiai irodalmát (*Fenno* [2003]), illetve a kongresszusi képviselők és különböző szövetségi ügynökségek kapcsolatrendszerét feltáró jelentős intézményi-politológiai szakirodalmat is fel kell dolgozni majd.

Hivatkozás

FENNO, R. F. [2003]: *Home Style: House Members in Their Districts* (Longman Classics Series), Pearson.

Sebestyén Tamás

Sebestyén Tamás, MTA–PTE Innováció és Gazdasági Növekedés Kutatócsoport és Közgazdasági és Regionális Tudományok Intézete, Pécsi Tudományegyetem, Közgazdaságtudományi Kar.